

ŐSZINTE GONDOLATOK A KÖZÉRDEKŰ MUNKA BÜNTETÉSKISZABÁSI ANOMÁLIÁIRÓL – INTERJÚ DR. SZOLNOKI JÁNOS BÜNTETÉS-VÉGREHAJTÁSI BÍRÓVAL*¹

*Pápai-Tarr Ágnes*²

Szankciórendszerünk egyik legfiatalabb büntetése a közérdekű munka. Érdekessége, hogy nem magyar találmány,³ azonban számos pozitív tulajdonságát látva, a magyar jogalkotó is bevezetésre érdemesnek tartotta és így helyet kapott a hazai büntetőjogban. Sok jel utal arra, hogy bevezetése nem volt kellően átgondolt. A recepció során bevezetésének módját és a magyar jogba való adaptálhatóságát, a szükséges infrastruktúrát nem vizsgálták, megelégedtek annyival, hogy vannak olyan külföldi államok, ahol a jogintézmény nagyszerűen működik.⁴ Talán éppen ennek köszönhetően jöttek a keserves évtizedek, inkább hullámvölgyek, mint hullámhegyek, és jócskán vargabetűk is a közérdekű munka hazai történetében. És a többre érdemes, többre hivatott jogintézmény, még ma is küzd olyan gyermekbetegségekkel és nehézségekkel, melyek már a kezdeteknél jelen voltak, de már illett volna őket kinőnie.⁵

Bevezető gondolatok

A problémák lajstromba szedésekor egyszerre vagyok nagyon könnyű és nagyon nehéz helyzetben. A munkabüntetések kutatásának szép hagyományai vannak a debreceni büntetőjogászok körében, hiszen 2019-ben látott napvilágot Sipos Ferenc kollégám éppen e tárgykörben írt monográfiája.⁶ Helyzetem

* DOI 10.21867/KjK/2020.3.1.

¹ Az interjú az Új Nemzeti Kiválóság Program Bolyai+ Ösztöndíj támogatásával készült (ÚNKP 19-4).

² Dr. Pápai-Tarr Ágnes, egyetemi adjunktus, Debreceni Egyetem Állam-és Jogtudományi Kar, Büntetőjogi és Kriminológiai Tanszék.

³ A közérdekű munka büntetés története az Egyesült Államokban kezdődött. 1966-ban itt alkalmazták először, majd az Angliai tapasztalatok inspirálták Európa több államát is a jogintézmény bevezetésére. Ld. Kelemen Ágnes (1989): A Community Service – közérdekű munkavégzés- büntetés angliai tapasztalatairól. *Magyar Jog*. 1. sz. 74–79.

⁴ Sipos Ferenc (2017): Közérdekű munka skandináv módra I. *JURA*. 2. sz. 182–190.; Sipos Ferenc (2018): Közérdekű munka skandináv módra II.: A dán és a finn példa. *JURA*. 1. sz. 419–426.

⁵ Sipos Ferenc (2016): Új szabályok régi gondok a közérdekű munka szabályozásában. *Miskolci Jogi Szemle*. 1. sz. 76.

⁶ Sipos Ferenc (2019): *Munkával kapcsolatos szankciók a magyar büntetőjogban*. Budapest: HVG ORAC

könnyebbségét és nehézségét is éppen ez adja. Kollégám alapos kutatása, egyrésztől megkönnyíti a dolgomat, hiszen kutatási eredményei még mindig aktuálisak és teljes körűek. Így szerencsésnek mondhatom magam, mert a forrásgyűjtés fáradtságos munkáját már elvégezték helyettem, ráadásul az eredményekről is elsők között – még az írás folyamata során – értesülhettem. Ugyanakkor a helyzet nehézségét is éppen ez adja, hiszen, milyen újdonsággal szolgálhatnék én, egy a témában nemrég született, több mint 300 oldalas monográfia után, ráadásul úgy, hogy még csak nem is vagyok szakértője ennek a témának. Azonban saját témám, a büntetéskiszabás és a közérdekűmunka témája közötti metszet szinte kínálja magát, így ebben az írásban kizárólag a közérdekű munka büntetéskiszabási nehézségeire koncentrálok. Elsősorban az a kérdés foglalkoztatott, hogy az elkövető személyiségéről milyen többlet-ismeretek szükségesek a közérdekű munka kiszabásakor és annak hatékony végrehajtása milyen személyes tulajdonságokon alapulhat. Vizsgáltam továbbá, hogy a gyakorlatban valóban feltárára kerülnek-e megnyugtató módon az elkövető személyével/személyiségével kapcsolatos alanyi tényezők.

A téma jobb megismerése érdekében, a bírósági akták tanulmányozása mellett, úgy döntöttem, hogy egy gyakorlati szakembert hívok segítségül és megkérdem személyes tapasztalatairól. Bízva abban, hogy a büntetéskiszabás tekintetében leghitelesebb információkkal a bíró rendelkezik, s egy jogintézmény hibáit, hiányosságait érdemes megvizsgálni a büntetés-végrehajtási bíró szemüvegén keresztül is. Ezzel szeretném kompenzálni a büntetőjog tudomány abbéli tartozásait és hiányosságait is, hogy mi, elméleti szakemberek sok esetben kevésbé gyakorlatias szemszögből közelítünk egy-egy jogintézményhez, aminek oka elsősorban a gyakorlatra vonatkozó adatok rendszerszintű hiánya. S ennek egyenes következménye, hogy egyre gyarapszik az elméleti szakirodalom, anélkül, hogy a gyakorlati nehézségekkel valóban tisztában lennénk. A közérdekű munka büntetéssel kapcsolatos tapasztalatairól *Dr. Szolnoki Jánost* kérdeztem. Beszélgetőpartnerem 1985 óta folyamatosan bíróként dolgozik, 20 éves elsőfokú ítélkezési, majd nyomozási bírói tapasztalatai vannak, míg jelenleg a Fővárosi Törvényszék büntetés-végrehajtási bírója. Mielőtt azonban közérdekű munkával kapcsolatos beszélgetésünkre rátérnék, csupán a téma könnyebb megértése érdekében, engedjenek meg pár szót az elméleti büntető jogásztól is.

A közérdekű munka büntetés bemutatása

Minden történetet érdemes az elején kezdeni, de semmiképpen nem szeretnék nagyon régmúlt időkre visszamenni a munkabüntetések ismertetésében.⁷ A mi

⁷ A munkabüntetések részletes történeti fejlődéséről ld.: Sipos Ferenc (2018): A protestáns munkaerkölcs szerepe a dologházak kialakulásában. In: Fazakas Gergely Tamás – Baranyai

történetünk 1987-ben kezdődik, amikor „megszületett” a közérdekű munka a hazai büntetőjogunkban.⁸ Jóllehet a mai szabályozásától és céljától is teljesen idegen formában, annak idején a legproblémásabbnak számító, és a legtöbb vitát kiváltó főbüntetés, a javító-nevelő munka új végrehajtási formájaként jelent meg. A javító-nevelő munka az 1950. évi II. törvény óta ismert jogintézmény volt hazánkban, de cseppet sem túlzunk, ha azt állítjuk, hogy bevezetése óta kereste, és soha nem találta meg a helyét a magyar büntető szankciórendszerben.⁹ A rendszerváltást követően a jogalkotó a szigorított javító-nevelő munkát törölte a büntetési nemek sorából, a javító-nevelő munkának pedig csak a közérdekű munkaként végrehajtandó változatát hagyta meg úgy, hogy a közérdekű munkát önálló büntetési nemként szabályozta.¹⁰ Sajnos nem mondható, hogy szerencsés időszakban került volna sor a közérdekű munka önálló büntetésként történő szabályozására. A rendszerváltás utáni létbizonytalanság, a gazdaság átalakulása és a növekvő munkanélküliség, egyáltalán nem kedveztek a munkabüntetések végrehajtásának sem, így az sem mondható, hogy bevezetésekor népszerű, és a bíróságok által kedvelt szankció nemmé vált volna. A bevezetés évében összesen 141 alkalommal szabtak ki közérdekű munkát, majd lassú növekedést mutatva 1998-ra elérte az 1845 főt, ami még mindig nagyon alacsony mutatónak számított.¹¹

A hatályos büntető szankciórendszerünk egyik fontos jellemzője, hogy szabadságvesztés-centrikus. Ez azonban nem jelenti azt, hogy a szabadságvesztés lenne a leggyakrabban kiszabott büntetési nemünk. Manapság tendenciaszerűen megfigyelhető, – s ez nemcsak magyar sajátosság – hogy az államok egyre növekvő súlyt fektetnek a büntető jogszabályok kialakítása során a szabadságvesztés-büntetés kiszabásának csökkentésére.¹² Ennek több oka is van. Már önmagában a szabadságvesztés-büntetés igen költséges volta is kellő indok lehetne a büntetési rendszerben való csökkenő jelentőségének, de emellett közismertek a büntetés-végrehajtással együtt járó egyéb hátrányok, illetve a büntetés hatékonyságába vetett hit megingása is, miszerint a szabadságvesztés nem alkalmas az újabb bűncselekmény elkövetésétől való visszatartásra sem. S

Norbert – Gonda László – Kovács Gergely – Sipos Ferenc (szerk.): *Világosító lámpás: Tanulmányok a 60 éves Győri L. János tiszteletére*. Debrecen: Tiszántúli Református Egyházkerület, 221–230.

⁸ 1987. évi III. törvény a Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény módosításáról.

⁹ Sipos Ferenc (2018): *A javító-nevelő munka Magyarországon*. Jogtörténeti Szemle. 1–2. sz. 12–19.

¹⁰ Görgényi Ilona (2006): *Kárjövátétel a büntetőjogban, mediáció a büntetőügyekben*. Budapest: HVG-ORAC, 103.

¹¹ Vavró István (2000): *A bűnözés és a büntetés- végrehajtás helyzete*. Statisztikai Szemle. 1. sz. 26.

¹² Sipos Ferenc (2017): *A közérdekű munka szerepe a börtönnépesség csökkentésében: a finn tapasztalatok*. Pro Futuro. 2. sz. 81–96.

még nem is említettük az Emberi Jogok Európai Bírósága által hozott ítéleteket sem, melyek szintén a börtönépesség csökkentését sürgetik hazánkban.¹³ Ennek köszönhetően, a jogalkotó és a jogalkalmazó tekintete is egyre gyakrabban a szabadságvesztést helyettesítő, alternatív büntetések felé fordul.

A hatályos büntető szankciórendszerben a jogalkotó úgy teremtette meg a szabadságvesztést helyettesítő szankciók kiszabásának lehetőségét, hogy a Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény (Btk.) Általános Része felhatalmazza a bírót, hogy háromévi szabadságvesztésnél nem súlyosabban büntetendő bűncselekmény esetén, a szabadságvesztés helyett bármely másik büntetési nemet is kiszabhatja.¹⁴ A magyar büntetőjogban azonban a szabadságvesztést ténylegesen helyettesítő alternatív büntetések lajstroma közel sem tekinthető olyan bőségesnek, mint ahogy az első ránézésre a Btk. alapján tűnik. A magam részéről kizárólag a közérdekű munkát és pénzbüntetést sorolnám azon büntetési nemek közé, melyeket a bíróság a szabadságvesztés helyettesítéseként valóban, további feltételek nélkül, majdnem korlátozásoktól mentesen kiszabhat.¹⁵

A közérdekű munka a szabadságvesztést és az elzárást követően, a harmadik legsúlyosabb büntetési nemünk. A közérdekű munka kifejezés nagyon beszédes, hiszen egy olyan munkavégzésről van szó, melyet a köz érdekében, a társadalom felé jóvátételi szándékkal, ingyenesen teljesít az elítélt.¹⁶ Célja egyáltalán nem a munkára nevelés, ezért kijelenthető, hogy nem a munkanélküliekkel, csavargókkal és lumpenekkel szemben alkalmazott tipikus büntetési nemről van szó. A közérdekű munkában megjelenik a helyreállító igazságszolgáltatás eszméje is, hiszen egy szimbolikus jóvátételről van szó, amikor a közérdekű munkára ítélt, a bűncselekménnyel a társadalomnak okozott „károkat”, a társadalom érdekében végzett munkával jóváteheti.

A közérdekű munka tartamát órákban kell meghatározni, melynek legkisebb mértéke negyvennyolc, legnagyobb mértéke pedig háromszáztizenkét óra lehet. A közérdekű munkát az elítélt, hetente egy napon – a heti pihenőnapon vagy a szabadidejében –, díjazás nélkül végzi. A bíróság ítéletében a közérdekű munka jellegéről rendelkezik. A közérdekű munkára ítélt köteles a számára

¹³ 2015. március 10-i pilot döntés „*Case of Varga and Others v. Hungary*” (nos. 14097/12, 45135/12, 73712/12, 34001/13, 44055/13, and 64586/13) Ld. részletesen: Bagossy Mária (2019): A büntetőjogi szankció korlátai az alkotmányjogban és a nemzetközi jogban. A szabadságvesztés és a kínzás tilalma. *Belügyi Szemle*. 3. sz. 39–57.

¹⁴ Btk. 33. § (4) bekezdés.

¹⁵ Az elzárást a magam részéről nem tartom a szabadságvesztés helyettesítőjének, hiszen szintén szabadságelvonással jár. A többi büntetési nem esetén pedig az alkalmazásuknak többlet, speciális feltételei vannak.

¹⁶ Görgényi Ilona (2012): A közérdekű munka. In: Görgényi Ilona – Gula József – Horváth Tibor – Jacsó Judit – Lévay Miklós – Sántha Ferenc – Váradi Erika: *Magyar Büntetőjog Általános Rész*. Budapest: Complex, 390.

meghatározott munkát elvégezni. Az elkövető olyan munka végzésére kötelezhető, amelyet - figyelemmel egészségi állapotára és képzettségére - előreláthatóan képes lesz elvégezni.

A közérdekű munka büntetés a végrehajtás során a többi büntetéshez képest, rendkívül sok szereplőt foglalkoztat. Az ítélező bíróság csupán a munka jellegéről határoz, majd a pártfogó felügyelő jelöli ki a munkahelyet, és az ő feladata a végrehajtás ellenőrzése is. Azonban a munkahelyen is lesz egy büntetés-végrehajtási tapasztalatokkal egyáltalán nem rendelkező, „*amatőr*” résztvevő, aki a konkrét ellenőrzést végzi.¹⁷ Amennyiben az elítélt önként nem tesz eleget munkavégzési kötelezettségének, akkor a közérdekű munkát szabadságvesztésre kell átváltoztatni, mely már a büntetés-végrehajtási bíró feladata.

Az utóbbi időben a közérdekű munka szankciórendszerünkben betöltött súlya nagyon érdekesen alakult. 2014-ig folyamatosan növekedett a közérdekű munka büntetések száma, míg a 2004 és 2008 közötti időszakban 5-6% körül alakult a kiszabott közérdekű munka büntetések aránya,¹⁸ 2009-ben már 9,77%, 2013-ban 23,59% és 2014-ben is 22,8 %.¹⁹ Majd 2014-től fokozatosan újra csökken a közérdekű munka büntetések száma, a legfrissebb adatok alapján 2018-ban 17,13% volt.²⁰ Az első nagy növekedési hullám egyértelműen betudható a pénzbüntetés szabályainak változásával. S ez a példa nagyon szépen szemlélteti, hogy mennyire érzékeny a büntető szankciórendszer, és egy látszólag csekély mértékű változás is, nagyban befolyásolhatja az addig kialakult büntetés-kiszabási gyakorlatot. Amikor a 2009. évi LXXX. törvény 1000 forintról 2500 forintra emelte a pénzbüntetés napi tétel összegének minimumát, lényegesen csökkenő tendenciát mutatott a kiszabott pénzbüntetések aránya.²¹ 2009-ben a kiszabott büntetések 39,11%-a pénzbüntetés volt, addig ez 2012-re 22,3%-ra csökkent.²² Első ránézésre nem tűnik ez a szigorítás számottevő változásnak, mégis, ha a gyakorlat oldaláról közelítjük meg a problémát, pl. egy ittas vezetés bűncselekményt elkövető, akit

¹⁷ Sipos (2016): *i.m.* 75.

¹⁸ Tájékoztató a bűnüldözésről, 2008. <http://www.mklu.hu/repository/mkudok5871.pdf> (letöltés dátuma: 2020. május 6.)

¹⁹ B/4680. A legfőbb ügyész országgyűlési beszámolója az ügyészség 2014. évi tevékenységéről. http://mklu.hu/pdf/ogy_besz/ogy_beszamolo_2014.pdf (letöltés dátuma: 2020. május 6.)

²⁰ A büntetőbíróság előtti ügyészi tevékenység főbb adatai (2018). http://ugyeszseg.hu/pdf/statisztika/buntetobirosag_ugyeszi_tev_1_2018.pdf (letöltés dátuma: 2020. május 6.)

²¹ 2010-ben még 28.348, 2011-ben 22.859, 2012-ben 16.880. a kiszabott pénzbüntetés aránya.

²² A büntetőbíróság előtti ügyészi tevékenység főbb adatai (2012). 69. <http://ugyeszseg.hu/repository/mkudok8246.pdf> (letöltés dátuma: 2020. május 6.) Természetesen azt is hozzá kell tenni, hogy kis mértékben ugyan, de a vádlottak száma is csökkenő tendenciát mutatott.

az eddigi bírói gyakorlat szerint 250 napi tételre és 1000 forintos egy napi összegre ítélték, az összesen 250.000 forintot fizetett pénzbüntetésként, míg ez egyik napról a másikra, minimum 625.000 forintra emelkedett. Ez megrendítette az addigi töretlen pénzbüntetés kiszabási bírói gyakorlatot is, és a bíróság igazságérzete sok esetben azt diktálta, hogy a magasabb összegű pénzbüntetés helyett, inkább közérdekű munka büntetésre ítélje az elkövetőket. Természetesen a közérdekű munka, mint alternatív szankció mind gyakoribb alkalmazása, egy igen kívánatos tendencia lett volna büntetőjogunkban, de nem ilyen áron, semmiképpen nem a pénzbüntetés alkalmazásának a rovására. Az alternatív büntetések feladata nem egymás, hanem a szabadságvesztés helyettesítése. Azóta az új Btk. visszaállította a korábbi 1000 Forintos legalacsonyabb egy napi tételnek megfelelő összeget, s újra a pénzbüntetés kezdett növekvő tendenciát mutatni hazánkban.²³

A közérdekű munka büntetés kapcsán azonban vannak meglehetősen elkésítő számadatok is. Amennyiben az elítélt a közérdekű munka végzési kötelezettségének önhibájából nem tesz eleget, akkor a közérdekű munkát vagy annak hátralévő részét szabadságvesztésre kell átváltoztatni. 2013-ban, – amikor a kiszabott büntetések majd negyede közérdekű munka volt a –, Csongrád megyében az átváltoztatására vonatkozó indítványok aránya 70,1%, Borsod-Abaúj-Zemplén megyében 46%, Jász-Nagykun-Szolnok megyében 39,0%.²⁴ Ezek csupán kiragadott adatok, melyek alapján felvetődik bennünk a kérdés, hogy vajon mi lehet a probléma a közérdekű munkával. Arról, hogy miért nem túl népszerű ma sem ez a büntetési nem és miért kerül sor ilyen nagymértékben szabadságvesztésre való átváltásra, érdemes meghallgatnunk a büntetés-végrehajtási bíró véleményét.

Szolnoki János Bíró Úr jelenleg büntetés-végrehajtási bíróként dolgozik. Ön szerint is komoly gondok vannak a közérdekű munkával? Mi hívta fel erre a figyelmét?

Csak egy kis ízelítő, hogy valóban nagy a gond: a jogerősen kiszabott közérdekű munka büntetésre ítélt személyek 15-20%-a a munkahely kijelölését megelőző munka-alkalmassági vizsgálaton, alkalmatlannak minősül bármiféle munkavégzésre, és emiatt a vele szemben kiszabott büntetés letöltése alól automatikusan mentesül. Míg az elítéltek további mintegy 30-40%-a (!) önhibájára visszavezethetően nem tölti le a közérdekű munkát, így azt át kell

²³ Pápai-Tarr Ágnes – Sipos Ferenc (2019): A pénzbüntetés fejlődésének hazai mérföldkövei. *Miskolci Jogi Szemle*. 2. sz. különszám, 328–329.

²⁴ Ügyészségi statisztikai tájékoztató (Büntetőjogi szakterület) 2013, 72. számú tábla: A büntetés végrehajtásával kapcsolatos kezdeményezések és intézkedések, Összesített adatok. <http://www.mklu.hu/repository/mkudok2832.pdf> (letöltés dátuma: 2020. május 6.)

változtatni szabadságvesztésre. Elrettentő, hogy létezhet a hatályos jogrendszerben egy olyan büntetés, amelynek mintegy 50-60%-a eredeti formájában, a jogalkotói szándéknak megfelelő módon, végrehajthatatlan. Ez a számarány alapjaiban kérdőjelezi meg e büntetési nem létalapját, illetve végrehajtási módját, különös tekintettel arra a hiábavaló, felesleges és értelmetlen, ugyanakkor hatalmas emberi erőforrás-igényű hatósági munkára, amely e mögött a védhetetlen arányszám mögött áll.

A Fővárosi Törvényszéken 2018-ban célvizsgálat elrendelésére került sor a végrehajthatatlannak bizonyult közérdekű munka büntetések kapcsán arra figyelemmel, hogy az ügycsoport ügyérkezési száma jelentős emelkedést mutatott. A vizsgálat eredményéről 2018. június 5. napján egy összefoglaló jelentés is készült. És bár a vizsgálat eredményét a Törvényszék illetékességi területén működő bíróságok szakmai vezetői megkapták, tehát feltehetően a helyi bíróságok szakmai értekezletein a kollégák megbeszélhették, sajnos szomorú tény, hogy a helyzet azóta nemhogy javult volna, hanem drámaian tovább romlott.

Tekinthető-e ez országos tendenciának? S kb. hány olyan ügyel került Bíró Úr kapcsolatba, ahol végrehajthatatlannak bizonyult a közérdekű munka büntetés?

A közérdekű munka kapcsán természetesen csak saját tapasztalataimról tudok beszámolni, de a hivatalos statisztikák azt sejtetik, hogy országos problémáról van szó. Saját tapasztalataim és következtetésem nem légből kapottak, hiszen annak hiteles forrásai vannak. Elsősorban, eddig 7-800 aktát jelentő ügyérkezésem, valamint a Fővárosi Törvényszék Büntetés-végrehajtási Csoportjának statisztikái állnak rendelkezésemre, illetve a Budapest Főváros Kormányhivatala Gyámügyi és Igazságügyi Főosztály hivatásos pártfogóival, és a Fővárosi Főügyészség munkatársaival fennálló személyes munkakapcsolat adatai alapján tudok hitelesen nyilatkozni erről a büntetési nemről.

Miben látja Bíró úr a legnagyobb hibát jelenleg a jogintézménnyel kapcsolatban?

Első körben a büntetés kiszabásban. Tejes egyértelműséggel, és szakmai felelősséggel állítom, hogy a közérdekű munka büntetések igen jelentős részének kiszabására bizonyíthatóan törvénysértően kerül sor. A törvénynek ugyanis a betűjén túl szelleme is van, és alkalmazási módja sem közömbös. Hogy vizuális példával éljek: a kalapácsot úgy is lehet használni, hogy a vasfejét fogjuk, és a fanyelével kalapálunk, de vajon milyen lesz ennek tükrében az eredményesen bevett szögek aránya? A „törvénysértő” jelző jelen esetben

részemről egy igen erős, provokatív kifejezés, amely nem az egyes határozatok formális, eljárásjogi hibájára utal, hanem a döntéshozatal teljes menetére, beleértve a nyomozati cselekményektől az ügyészi vádon keresztül, a bírói döntésig terjedő szakaszt. És mivel ebben a folyamatban – kölcsönösen összekacsintva – a büntetőeljárás minden szereplője „partner”, logikus, hogy nem vesznek tudomást ennek tényéről, nem róják egymás terhére.

Ezt érthetjük úgy, hogy nem a megfelelő elkövetői körrel szemben kerül sor a büntetéskiszabásra? Mivel a kutatási témámhoz ez szorosan kapcsolódik, egy nagyon direkt kérdést teszek fel. Ön szerint lehetséges, hogy a bíró a büntetéskiszabási folyamatban nem tárja fel azokat az elkövető személyével/személyiségével kapcsolatos körülményeket, melyeket mindenképpen ismernie kellene a megfelelő büntetési nem és mérték meghatározásakor?

Igen, erről van szó, nem kerül sor az alanyi tényezők feltárára, de még szomorúbb az a helyzet, amikor azok feltárára kerülnek ugyan, s ennek ellenére kerül sor a közérdekű munka kiszabására. A Btk. 47. § (4) bekezdése egyértelműen úgy rendelkezik, hogy az elkövető olyan munka végzésére kötelezhető, amelyet – figyelemmel egészségi állapotára és képzettségére – előreláthatóan képes elvégezni. Értsük jól: ez a „törvény”. Ha tehát olyan személlyel szemben alkalmaznak közérdekű munkát, aki azt előreláthatóan nem képes elvégezni, akkor az a döntés törvénytört. Amennyiben az ügyek 15-20%-nál az derül ki már a munkahely kijelölése előtt, hogy a vádlott mindenféle munkavégzésre alkalmatlan, az egyértelműen arra enged következtetni, hogy a büntetőeljárás során eljáró hatóságok közül senki nem vizsgálta a vádlott egészségügyi állapotát, avagy azzal nem törődve alkalmaztak közérdekű munkát.

A végrehajthatatlannak bizonyuló ügyek száma azonban jóval magasabb, mint azoknak a száma, akik egészségügyi alkalmatlanság miatt nem képesek a munkavégzésre. Vannak olyan elítéltek is, akik nem egészségügyi ok miatt, hanem más, de esetleg szintén személyükben/személyiségükben rejlő ok miatt nem teljesítik a kiszabott közérdekű munka büntetést? Amennyiben igen, akkor ez tekinthető büntetéskiszabási hibának? Elkerülhetőek lennének ezek az esetek a büntetéskiszabási körülmények alaposabb feltárával?

Sajnos az egészségügyi alkalmatlanságon kívül is vannak olyan elítéltek, akikkel szemben nem szabadna közérdekű munkát kiszabni. A Fővárosi Törvényszék Büntetés-végrehajtási Csoportjánál a közérdekű munka büntetés szabadságvesztésre történő átváltoztatása iránt indult ügyek elítélteinek döntő

hányada a súlyosan deviáns életvitelt folytató elkövetői csoportba, azaz abba a körbe tartozik, akik esetében egyértelmű, evidens és nyilvánvaló, hogy előreláthatóan nem lesznek képesek elvégezni a rájuk kiszabott közérdekű munkát. Mindezeket hallva persze akár ügyész, akár bíró sértetten mondhatja: „Én, a független vádló/döntéshozó *márpedig* mérlegelési jogkörömben úgy ítélt meg, hogy *igenis* képes lesz elvégezni!” Én óva intenék mindenkit attól, hogy büszke sértettséggel a „*bírói függetlenség*” és a szabad mérlegelési jogkör pajzsát rántsa maga elé, mert nem tudom meddig bíraskodhatna olyan kollégánk, akiről kiderülne, hogy a döntéseinek több mint felében (minden második ügyben) tévesen (hibásan) mérlegelt, és statisztikai számadatokkal bizonyítható módon helytelenül mérte fel, „*látta előre*” a terhelt magatartását.

Egészen pontosan milyen elkövetői körre gondol, akiknél ennyire evidens, hogy nem lesznek képesek elvégezni a kiszabott közérdekű munkát?

Ilyen például az, aki a vele szemben korábban akár több esetben is kiszabott közérdekű munkát nem végezte el, és azt szabadságvesztésre kellett átváltoztatni, tehát logikusan következtethető, hogy a következő(ket) sem fogja elvégezni. Vagy például, aki rendezett jogi keretek közötti munkaviszonyban soha nem állt, megélhetését bizonytalan alkalmi munkákból és vagyon elleni bűncselekmények folyamatos, életvitel-szerű elkövetéséből biztosítja. S ilyennek tartom a súlyos drog- és/vagy alkoholfüggőt, akit tragikus szenvedélybetegsége az „*anyag*” megszerzésének elmaradásától függő folyamatos rettegéssel, bizonytalansággal és kilátástalansággal tölt el, és egész személyiségét az őt rabságban tartó szer megszerzésének vágya irányítja. De folytatható a sor a hajléktalan, önmagát kukázásból, koldulásból fenntartó, teljes egzisztenciális nihilben élő, lakó és tartózkodási hely nélküli, normál eljárási úton (idézés, értesítés) elérhetetlen elítéltekkel. S a magam részéről ide sorolnám a leromlott fizikumú, különféle orvosi/pszichiátriai kezelés alatt álló, nincstelen, adósságokkal megterhelt, önmagát, családját fenntartani alig képes személyt is. Komolyan feltételezhető, hogy egy olyan ember, aki a fenti körbe tartozik, képes elvégezni olyan tevékenységet, ahol 6-8 hónapon, de gyakran egy, másfél éven keresztül minden héten rendszeres, pontos, józan megjelenés és kifogástalan fizikai és mentális állapot szükséges? Véleményem szerint nem. Ezt felelős munkamorálnak hívják és a fent említett elítéltek ezzel sajnos egyáltalán nem rendelkeznek.

Az eddig elmondottak alapján számomra úgy tűnik, mintha bizonyos esetekben a bíróság eleve úgy szabna ki közérdekű munkát, hogy a bíró nagyon is tisztában vele, hogy az végrehajthatatlan lesz! Bíró Úr valóban így gondolja? Meglehetősen kemény kritika ez a büntetés kiszabást végző bíróval

szemben, hiszen egy fajta nemtörődömséget, szakmaiatlanságot feltételez a bíró részéről.

Én semmiképpen sem szeretném az általam tisztelt, színvonalas munkát végző kollégáim szakmai tevékenységét bármely ilyen formában általánosságban megítélni vagy minősíteni. Ez szakmai vezetőink feladata, az én munkám színvonalának minősítését is beleértve. Minden egyes ügyirat, magáért beszél, magát minősíti. Ezek anonim feldolgozása, és a belőlük levont tapasztalatok megosztása szakmai vezetőink mindennapos feladata, és pontosan tudom, hogy számos törekvés, megbeszélés, iránymutatás történt ez ügyben (az elején utaltam is a Fővárosi Törvényszéken folyt célvizsgálatra) de ennek ellenére nem történt változás ezen ügyek kapcsán a bírói felfogásban. Szomorú, hogy ezekben az esetekben az ügyészi, bírói, titkári mulasztásokat legtöbbször már maguk a (büntetést kiszabó) határozatok bizonyítják, ugyanis a cselekmény elkövetési körülményei, a személyi rész igen sok esetben tartalmazza azokat a tényeket és körülményeket, amelyek a fenti felsorolásban szerepelnek, például az elbírált ügy sokadik kábítószerrel visszaélés, üzletszerű lopások stb., avagy rögzíti: „*a vádlott hajléktalan, személyi, vagyoni, jövedelmi viszonyai ismeretlenek.*” Ön mit mondana egy olyan döntést olvasva, amikor a közérdekű munkát a fent részletezett személyi körülmények ismeretében, tehát a büntetés alkalmatlanságát igazoló adatok és tények ellenére szabják ki?

Mégis mi lehet az az ok, ami felhatalmazza a bírót, hogy a büntetési cél és a Btk. rendelkezésének szem előtt tartása nélkül, ahogy Ön mondta, törvénytörően, minden szakmai szempont mellőzésével szab ki közérdekű munka büntetést?

35 évi bírói munka (benne 20 év első fok) tapasztalata alapján azt mondhatom, hogy sajnos sok esetben a könnyű út, a gyors befejezés, valamint a garantált jogerő és a vele járó csekélyebb adminisztráció /*kontroll* „c” az ügyészi vádiratra/ mindent felülír. És ez az a pont, amikor ki merem jelenteni: sokkal bölcsőbbnek és rátermetebbnek érzem valamennyi kollégámat annál mintsem hogy feltételezném: ne tudná, milyen döntést hoz. A kérdés persze az is: vállalja-e a szembesülést mindezzel? És ez az ügyészekre is igaz.

Korábban hosszú ideig nem lehetett tárgyalás mellőzésével, büntetővégzéssel közérdekű munkát alkalmazni, így a bíró legalább látta, nyilatkoztatta a vádlottat, volt esélye arra, hogy történetesen – amire volt nem egy példa – egy amputált, vagy vakság szintjéig látássérült személyt, ne kötelezzen közérdekű munka végzésére. Az ügyek számának drámai emelkedése, amire a bevezetőben utalt ezzel is összefüggésben áll. Az pedig, hogy a felelőtlen és átgondolatlan büntetéskiszabás milyen következményekkel

jár, hogy súlyos, akár évekig tartó, értelmetlen és felesleges – az alapügy lezárásának munkaigényességét sokszorosán meghaladó – leterheltséget jelent a teljes igazságszolgáltatásnak, azzal a büntetést kiszabó bíró talán nincs is tisztában. Hadd mondjak el egy frappáns esetet: Az elítéltünk már sokadik – le nem töltött – közérdekű munka átváltoztatása kapcsán került elélem (mondanom sem kell, hogy elfogatóparancs segítségével) és meghallgatása során kiszaladt belőlem: *„Ne haragudjon, de nem lenne jobb mindenkinek, ha legközelebb már a tárgyaláson szólna, hogy ne szabjanak ki közérdekű munkát, mert úgysem fogja ledolgozni?”* Legnagyobb megdöbbenésemre azt felelte: *„Dehogynem bíró úr, én most is mondtam, sőt előzőleg is!”* *„Ez komoly??”* – kérdeztem. *„És mit mondott a bíró?”* *„Hát azt, hogy őt ez nem érdekli, ő ezt szabja ki, én meg oldjam meg ahogy tudom!”*

Szerintem ebben az esetben *„esszenciálisan”* benne van minden, amiről beszélek. A bíró *„hitt benne”*, hogy majd elvégzi a munkát. Volt rá törvényes alapja? Történt itt törvénytértés? Valóban ez a szabad mérlegelés? Nem válaszolok, tegye meg ezt mindenki magában.

Olyan álláspontot is hallottam, kötetlen szakmai beszélgetés során, hogy nem a bíró kötelessége azzal foglalkozni, hogy az általa kiszabott büntetést hogyan, mikor és milyen módon hajtják végre. Kis cinizmussal: *„Oldják meg, ahogy tudják!”*

S eljutottunk beszélgetésünknek arra a pontjára, amikor feltehetjük a nagy kérdést, hogy mi volt előbb? Gyakran a közérdekű munka büntetés legnagyobb hibájaként a végrehajtást jelölik meg. De hogyan lehetne sikeres a végrehajtás, ha már a büntetéskiszabás is hibás? Azért, hogy egy kicsit a végrehajtási szakaszba is jobban belelássunk, néhány kérdésem ezzel kapcsolatban is lenne! Mennyire nehezíti meg a pártfogó felügyelő munkáját, ha nem megfelelő elkövetővel szemben kerül sor a közérdekű munka kiszabására?

Ez egy rendszerszintű probléma, hogy a megalapozatlan büntetéskiszabás az alapeljárás teljes munkaigényét sokszorosán meghaladó, bürokratikus kényszerpályára juttatja a végrehajtási eljárást. Ez nem úgy működik, hogy *„Jöjjön dolgozni Kovács úr!”* Idézések, meghallgatások, jegyzőkönyvek számtalan sora, munka-egészségügyi szakértői vizsgálat, akár többször is, 1-2-3 munkahely kijelölése, külön végzésekkel, (mindegyik ellen külön fellebbezésnek van helye...) Nem veszi át, nem kereste, ismeretlen cím, az elítélt által tegnap bejelentett számon kedves női hang: a *„hívott számon előfizető nem kapcsolható”*. Ha nincs meg az elítélt, priorálás, lakcímkutatás rendőrségi megkeréséssel, körözés, újabb idézés, újabb jegyzőkönyv, kioktatás, körözés...Megvan! Dolgozik két napot, nem jön többé...visszajön az irat, az

elítelt bocsánatot kér, nem ért rá sajnos, beteg az anyósa, de most – esküszik – most minden másként lesz, és újra minden kezdődik előlről...elképesztő. Elkésztő, hogy a büntetést kiszabó bírónak fogalma sincs arról, hogy hibás döntése eredményeként a pártfogó sokszor éveken keresztül keresi, kutatja, idézi, körözteti az elítéltet, elképesztő idő és energia-ráfordítással, személyes utánjárással, folyamatos noszogatással, végezetül, ha 2-3-4-5 évig nem tudja elvégeztetni a közérdekű munkát, előterjeszti az átváltoztatási javaslatát az ügyésznek. S ugyanezt élük meg az elítélteket foglalkoztató munkáltatók, amikor a megbízhatatlan, hol dolgozó, hol hetekig nem jelentkező személyekkel „küszködnek”, majd végül visszaküldik az anyagát. A Büntetés-végrehajtási bíróság pedig kezdi előlről az egészet... És az eljárás még akkor sem ér véget, ha az elítéltet az egyetlen hatékony eszköz, az elfogatóparancs segítségével a bíróság elé állítják, mert a szabadságvesztését sem kezdi meg önként, a behívója „ismeretlen” jelzéssel visszaérkezik, és csak a végső, a BV-Intézetbe szállítás érdekében kiadott (ki tudja hányadik) elfogatóparancs juttatja megérdemelt helyére.

Mindezek ismeretében vajon egyáltalán lehet-e eredményes a közérdekű munka? Létezik-e egyáltalán olyan elkövetői kör, amellyel szemben nyugodt szívvel kiszabható ez a büntetési nem?

Ez egy jó kérdés. Természetesen van! Már az elején tisztáztuk, hogy az elítéltek 30-50%-a eredményesen letölti büntetését, ha nem is éppen szabályosan, heti rendszerességgel, de letölti (a pártfogók szerint a törvényi előírás szerint dolgozó elítéltek aránya 5% alatti). De visszatérve az „előreláthatóság”-ra: világos-e, hogy még egy teljesen rendezett és konszolidált életvezetésű személy számára is nehézséget okoz, hogy történetesen 200 óra (*milyen csekélynek is hangzik*) közérdekű munka esetén egy éven keresztül minden héten egy napját pihenés, vagy családi program, netán fizetős munka helyett jövedelemszerzéssel nem járó tevékenységgel töltse! Ha tehát nem egy valóban erre képes, és fizikálisan, mentálisan erre alkalmas, a szigorúbb büntetés alól a közösség érdekében végzett munkával mentesülni akaró személyről van szó, meg sem fogja próbálni, vagy ha elkezdi, néhány alkalmat követően félbehagyja.

Ön Bíróként mit javasolna? Hogyan lehetne ön szerint hatékonyabbá tenni ezt a büntetési nemet?

Ha a büntetés-kiszabás fenti anomáliáit a jogalkalmazók csak egy csöppet is komolyan vennék, ha valóban érvényesítenék az „előreláthatóság” szempontját, már hatalmas előrelépés lenne. Én azonban rendszerszintű változtatás híve vagyok.

Véleményem szerint soha nem lenne szabad a közérdekű munkát, mint önálló büntetést konkrétan nevesítve *kiszabni*, azaz a terhelten munkára *kényszeríteni*, hanem kizárólag, mint lehetőséget lehet felkínálni annak, aki erre méltó, alkalmas és motivált, abból a célból, hogy elkerülje a vele szemben alkalmazható szigorúbb joghátrány, a szabadságvesztés végrehajtását. A jelenlegi rendszer működésének alapja az a teljesen irreális megközelítés, hogy a hatóság kötelessége minden áron munkavégzésre „*kényszeríteni*” a terhelten azért, hogy mentesítse őt a szigorúbb jogkövetkezményektől, melyek elkerülése a saját érdeke lenne, ugyanakkor erre irányuló készítése az esetek többségében teljes mértékben hiányzik, és ha a hatóság minden fáradozása sikertelennek bizonyul, akkor a közérdekű munkát szabadságvesztésre változtatjuk át – jobb híján...

Az Ön által javasolt megoldás akkor ezek szerint az, hogy a közérdekű munka megszűnne önálló büntetésként létezni és egy önkéntes alapon történő szabadságvesztést kiváltó alternatíva lehetne! Ehhez azonban jogszabály módosításokra is szükség lenne!

Igen. És ezzel azt állítom, hogy a le nem töltött közérdekű munka büntetések arányszáma megváltoztatható, a hatóságok terhe drámaian csökkenthető, a jogintézmény valódi értelmet és célt nyerhet, és egy egyszerű jogszabálymódosítás logikus, gyors és egyszerű módon tenne rendet a jelenlegi kaotikus végrehajtási viszonyokban, a fejeőről a talpára állítva a rendszert. Megszüntethető lenne a hónapokig, évekig tartó, ügyenként több száz hasznos munkaórát elfecsérlő aktagyártás, a rendőrség folyamatos zaklatása, értelmetlen és kilátástalan lakóhelykutató, pártfogói, ügyészi, bírói tevékenység, megszűnne az „*átváltoztatási*” kényszer, mert (és ez lenne a módosítás lényege) megszűnne – feleslegessé válna – az *átváltoztatás* jelenlegi formája. Nem a közérdekű munkát kellene ugyanis „*átváltoztatni*” szabadságvesztésre, hanem a speciális feltételek mellett kiszabott szabadságvesztés (elzárás?) alóli mentesülést kellene biztosítani közérdekű munka végzésének lehetőségével.

A büntetés kiszabásakor nem az alternatívát, hanem a cselekmény súlyához igazodó szabadságelvonást kellene alkalmazni, megállapítani, kiszabni, és ezt követően biztosítani a joghátrány elkerülhetőségét, és annak módját, jelen esetben közérdekű munka elvégzésének lehetőségével.

Az, hogy az elítélten hárulna a kötelezettség, hogy közérdekű munkával „*váltsa meg*” a vele szemben kiszabott szabadságvesztést, alapjaiban változtatná meg a végletekig leterhelt, értelmetlen „*kopómunkát*” végző, az elemi együttműködést is megtagadó, deviáns, munkavégzésre alkalmatlan vagy arra eleve nem hajlandó, időhúzásra, elévülésre „*játszó*” elítéltek üldözésére kényszerített

hivatásos pártfogók munkáját, visszaadva a hivatásrend becsületét, és lehetővé téve klasszikus tevékenységük folytatását.

Azzal, hogy a közérdekű munka elvégzésének minden felelőssége, terhe, kötelezettsége az elítéltet terheli, egyben elejét veszi annak a felháborító igazságtalanságnak, hogy – a jelenlegi rendszer szerint – pusztán a munkaalkalmatlanság megállapítása elégséges arra, hogy valaki egy bűncselekmény elkövetése miatt kiszabott büntetés letöltése alól minden jogkövetkezmény nélkül mentesüljön. Jelenleg ugyanis egy adott bűncselekmény miatt elítélt személy „*alanyi jogon*” mentesül a közérdekű munka elvégzésének kötelezettsége, (és ezáltal az átváltoztatás esetén letöltendő fogházbüntetés) tehát mindennemű büntetés alól, ha a munkaalkalmassági vizsgálat speciális szabályai szerint munkára alkalmatlannak minősül (és van még néhány speciális eset, pl. gyermekszülés). Ez látszólag „*humánus*” megközelítés, azonban más olvasatban súlyos disszonanciát eredményez minden más büntetési formával sújtott elítélt számára, hiszen ezen az alapon a pénzbüntetésre vagy elzárásra ítélt is mondhatná: beteg vagyok, töröljék a büntetésemet, nem tudok fizetni, mert szültem, vagy nem vonulok be, mert az orvosok szerint nem tolerálom a börtönt.

Az Ön által vázolt elképzelés a jótételi munka logikájával is akár párhuzamba állítható?

Valóban a jótételi munka logikáját követhetné. Két olyan jogintézmény is létezik a magyar jogrendben, amelynek mintájára, működési elvére alapítva csekély jogalkotási munkával tökéletesíteni lehetne a közérdekű munka büntetést is. Az egyik ilyen jogintézmény az „*elterelés*”, míg a másik a „*jótételi munka*” lehetősége.

Mindkét esetben adva van egy lehetőség és egy határidő. A terhelt kap egy lehetőséget, és innentől fogva közömbös az, hogy él-e vele vagy sem, nem a hatóság kötelessége őt arra kényszeríteni, hogy az elterelésen vegyen részt, jótételi munkát végezzen, nem zaklatja őt sem a nyomozó hatóság, sem a pártfogó, hogy elkezdte-e már, hogy hol lakik, hogy kegyeskedjék tartózkodási helyét bejelenteni...nem sorolom tovább. Példaként az elterelés esetében letelik a határidő, ha a terhelt igazolja az eredményes elterelés tényét, megszűnik az eljárás, ha nem: indul tovább. Ugyanez a logikája a jótételi munkának is.

Mindkét esetben az eredményes és aktív terhelti magatartás eredménye az eljárás megszüntetése.

Szolnoki János Bíró Úrral ezt az interjút kifejezetten figyelem-felkeltésnek, vagy ha jobban tetszik, segélykiáltásnak szántuk. Egy jobb sorsra érdemes jogintézmény büntetéskiszabási gyakorlatának tarthatatlanságát szeretnénk volna bemutatni. A hibákból és kritikákból ugyanis érdemes tanulni, s a megfelelő következtetéseket le kell vonni. Elméleti büntetőjogásként nehéz elképzelni szankciórendszerünket a közérdekű munka önálló büntetés nélkül. S tudjuk, hogy a jogszabály módosítás ötlete is mindig képlékeny. A fentiek tanulsága számomra ugyanakkor az, hogy a büntetéskiszabás soha nem lehet automatizmus a bíró részéről, még akkor sem, ha ezt az attitűdöt más körülmények, mint például az ügy gyors lezárásnak követelménye egyébként támogatja. S az ítélkező bírónak óriási a felelőssége egy-egy büntetési nem, és ezáltal az egész szankciórendszerünk hatékony működése tekintetében, hiszen minden azon múlik, hogy sikerül-e a megfelelő elkövetői körrel szemben megtalálni a büntetési célnak, a bűncselekmény tárgyi súlyának, a bűnösségnek és egyéb súlyosító és enyhítő körülményeknek is megfelelő nemű és mértékű szankciót.

Források jegyzéke:

- 1987. évi III. törvény a Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény módosításáról
- 2009. évi LXXX. törvény a Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény módosításáról
- 2012. évi C. törvény a Büntető Törvénykönyvről (Btk.)
- 2015. március 10-i pilot-döntés „*Case of Varga and Others v. Hungary*” (nos. 14097/12, 45135/12, 73712/12, 34001/13, 44055/13, and 64586/13)
- A büntetőbíróság előtti ügyészi tevékenység főbb adatai (2012). <http://ugyeszseg.hu/repository/mkudok8246.pdf> (letöltés dátuma: 2020. május 6.)
- A büntetőbíróság előtti ügyészi tevékenység főbb adatai (2018). http://ugyeszseg.hu/pdf/statisztika/buntetobirosag_ugyeszi_tev_I_2018.pdf (Letöltés dátuma: 2020. május 6.)
- B/4680. A legfőbb ügyész országgyűlési beszámolója az ügyészség 2014. évi tevékenységéről. http://mkl.hu/pdf/ogy_besz/ogy_beszamolo_2014.pdf (letöltés dátuma: 2020. május 6.)
- Bagossy Mária (2019): A büntetőjogi szankció korlátai az alkotmányjogban és a nemzetközi jogban. A szabadságvesztés és a kínzás tilalma. *Belügyi Szemle*. 3. sz. 39–57.

- Görgényi Ilona (2006): *Kárjótétel a büntetőjogban, mediáció a büntetőügyekben*. Budapest: HVG ORAC
- Görgényi Ilona (2012): A közérdekű munka. In: Görgényi Ilona – Gula József – Horváth Tibor – Jacsó Judit – Lévay Miklós – Sántha Ferenc – Váradi Erika: *Magyar Büntetőjog Általános Rész*. Budapest: Complex
- Kelemen Ágnes (1989): A Community Service –közérdekű munkavégzés- büntetés angliai tapasztalatairól. *Magyar Jog*. 1. sz. 74–79.
- Pápai-Tarr Ágnes – Sipos Ferenc (2019): A pénzbüntetés fejlődésének hazai mérföldkövei. *Miskolci Jogi Szemle*. 2. sz. különszám, 315–330.
- Sipos Ferenc (2016): Új szabályok régi gondok a közérdekű munka szabályozásában. *Miskolci Jogi Szemle*. 1. sz.
- Sipos Ferenc (2017): A közérdekű munka szerepe a börtönnépesség csökkentésében: a finn tapasztalatok. *Pro Futuro*. 2. sz. 81–96.
- Sipos Ferenc (2017): Közérdekű munka skandináv módra I. *JURA*. 2. sz. 182–190.
- Sipos Ferenc (2018): Közérdekű munka skandináv módra II.: A dán és a finn példa. *JURA*. 1. sz. 419–426.
- Sipos Ferenc (2018): A javító-nevelő munka Magyarországon. *Jogtörténeti Szemle*. 1–2. sz. 12–19.
- Sipos Ferenc (2018): A protestáns munkaerkölcs szerepe a dologházak kialakulásában. In: Fazakas Gergely Tamás – Baranyai Norbert – Gonda László – Kovács Gergely – Sipos Ferenc (szerk.): *Világosító lámpás: Tanulmányok a 60 éves Győri L. János tiszteletére*. Debrecen: Tiszántúli Református Egyházkerület, 221–230.
- Sipos Ferenc (2019): *Munkával kapcsolatos szankciók a magyar büntetőjogban*. Budapest: HVG ORAC
- Tájékoztató a bűnüldözésről, 2008. <http://www.mklu.hu/repository/mkudok5871.pdf> (letöltés dátuma: 2020. május 6.)
- Ügyészeti statisztikai tájékoztató (Büntetőjogi szakterület) 2013. <http://www.mklu.hu/repository/mkudok2832.pdf> (letöltés dátuma: 2020. május 6.)
- Vavró István (2000): A bűnözés és a büntetés- végrehajtás helyzete. *Statisztikai Szemle*. 1. sz. 26.